

היום נלמד בעזרת ה':

נזיר דף לד

(בעמ' הקודם)

למדנו במשנתנו - הרתיע לאחוריו אינו נזיר. כלומר שאם האיש שבא כנגדם הסתובב והלך ולא נודע מיהו, אף אחד מהם אינו נזיר:

טעמא וכו': משמע שאם הוא בא לפנינו והתברר שהוא פלוני כדברי אחד מהם, הרי אותו אחד נזיר. **כעת הגמ' מבררת מי התנא שאמר דין זה:**

אילימא ר' טרפון: אם נאמר שזה כדעת ר' טרפון של משנתנו, זה אי אפשר לומר, שהרי רבי טרפון סובר 'שלא ניתנה נזירות אלא להפלאה', כלומר שהנזירות חלה רק כשברור לנודר הנזירות שהוא יהיה נזיר, אבל כשהוא מקבל נזירות על תנאי ולא ברור לו שיהיה נזיר (שלא יתקיים התנאי) אינו נזיר, וא"כ אי אפשר להעמיד דין זה כרבי טרפון, שהרי אף אם האדם שבא לפנינו לא היה מרתיע לאחוריו אותו אחד שצדק בדבריו לא יהיה נזיר, כיון שבשעת קבלת הנזירות לא היה ברור לו שאכן פלוני בא לפנינו ולא בטוח שהוא יהיה נזיר.

אלא רבי יהודה דכרי הוא: דין זה הוא כדעת רבי יהודה בברייתא - הנודר נזירות בתנאי שיש בכרי (= ערימת פירות) מאה כור, והכרי נגנב או נאבד ואינו יודע כמה היה בכרי, לדעת רבי שמעון הרי הוא נזיר, ולדעת רבי יהודה אינו נזיר, לפי שאין אדם מכניס את עצמו לספק ובדעתו לקבל נזירות רק באופן שיתברר לו שהוא נזיר באופן ודאי, לפי שספק נזירות להקל. ע"כ הברייתא. וכמו כן במשנתנו, אם זה שבא לפנינו נרתע לאחוריו ואיננו יודעים האם הוא איש פלוני או לא, אינו נזיר, לפי שאין אדם מכניס עצמו לספק, בדומה לכרי שאינו יודע האם יש בו מאה כור או לא שאינו נזיר, אבל אם אותו אדם לא היה נרתע לאחוריו והיה בא לפנינו והתברר שהוא פלוני כדברי אחד מהם, הרי אותו אחד נזיר, לפי שהתברר לו שהוא נזיר ודאי.

נמצא שדין זה כדעת רבי יהודה. כעת הגמ' מבארת את שיטת ר"ש בברייתא:

(המשך בדף הבא ↓)

ר"ש סבר: לדעת ר"ש כיון שאם הכרי לא היה נגנב והיה מתברר שיש בו מאה כור הרי אותו אדם היה נזיר, לכן גם כשנגנב הכרי הוא נזיר מספק שמא היה בו מאה כור, לפי שספק נזירות להחמיר.

והבא נמי: וכמו כן במשנתנו, לדעת ר"ש כיון שאם אותו אדם היה בא לפנינו והיה מתברר שהוא פלוני כדברי אחד מהם, הרי אותו אחד היה נזיר, לכן גם כשנרתע לאחוריו ואיננו יודעים מי הוא היה, אותו אחד נזיר מספק, לפי שספק נזירות להחמיר.

משנה: 'כוי' הוא ספק חיה ספק בהמה וספק אם הוא בריה בפני עצמה.

ששה אנשים שראו כוי אחד, אמר אחד - 'הריני נזיר אם הכוי הזה הוא חיה', אמר השני - 'הריני נזיר אם הכוי הזה אינו חיה', אמר השלישי - 'הריני נזיר אם הכוי הזה הוא בהמה', אמר הרביעי - 'הריני נזיר אם הכוי הזה אינו בהמה', אמר החמישי - 'הריני נזיר אם הכוי הזה הוא חיה ובהמה', אמר השישי - 'הריני נזיר אם הכוי הזה אינו חיה ואינו בהמה'.

עם הששה האנשים האלה היו עוד שלושה אנשים, אחד מהם אמר - 'הריני נזיר אם אחד מכם (= מהששה הנ"ל) נזיר', אמר השני - 'הריני נזיר אם אחד מכם אינו נזיר', אמר השלישי - 'הריני נזיר אם כולכם נזירים'.

הדין הוא שכולם (= הששה והשלושה) נזירים מספק. [זוה מתאים גם לשיטת ב"ה במשנה לעיל, לפי שהם תלו את נזירותם בכוי שהוא דבר ספק ואי אפשר לברר מי צודק, ולכן הם נזירים מספק].

גמרא: תני חזא וכו': ברייתא אחת אומרת שהמשנה עוסקת בתשעה נזירים שקיבלו על עצמם נזירות בספק (= האם הכוי חיה או בהמה וכו'). וברייתא אחרת אומרת שהמשנה עוסקת בתשעה נזירויות, ומשמע שאדם אחד קיבל על עצמו תשע נזירויות מספק.

בשלמא וכו': הברייתא שאומרת שמדובר בתשעה נזירים מובנת, שמדובר שהיו שם הרבה אנשים, וכפי שביארנו במשנה (שהיו ששה + שלושה). אבל הברייתא שאומרת שמדובר בתשע נזירויות לא מובנת, שאיך יתכן שיהיו תשע נזירויות מספק על אדם אחד.

בשלמא שית: אמנם שיהיו שש נזירויות על אדם אחד זה יתכן, שמדובר שאדם אחד לבדו אמר על כוי את כל מה שהששה (במשנה) אמרו, אבל את מה שאמרו השלושה האחרונים לא יתכן שאמר זאת אדם אחד, שהרי לא יתכן שיאמר 'הריני נזיר אם אחד מכם נזיר', 'הריני נזיר אם אחד מכם אינו נזיר', 'הריני נזיר אם כולכם נזירים', שהרי הוא נמצא לבדו ועל מי הוא אמר זאת.

רב ששת מתרץ: מדובר שראה תשעה אנשים שקיבלו על עצמם נזירות מספק כפי שמובא במשנה, ואמר 'הרי עלי דין נזירות כולכם', ונמצא שיש עליו ספק תשעה נזירויות.

הדרן עלך בית שמאי

פרק שישי. משנה: שלושה דברים אסורים בנזיר: 1. הטומאה, שנאמר "כָּל יְמֵי הַנְּזִירוֹ לִיהוּהָ עַל נַפְשׁ מֵת לֹא יֵבֵא". 2. והתגלחת, שנאמר "כָּל יְמֵי נְזִיר נְזִירוֹ תַעֲרֹ לֹא יַעֲבֹר עַל רֵאשׁוֹ עַד מְלֵאת הַיָּמִם אֲשֶׁר יֵזִיר לִיהוּהָ קִדְשׁ יְהוָה גְּדֹל פְּרַע שְׁעַר רֵאשׁוֹ". 3. והיוצא מן הגפן, שנאמר "מִיַּיִן וְשִׁכְרֹ וְזֵיזֵר חֲמִץ וְיַיִן וְחֲמִץ שִׁכְרֹ לֹא יִשְׁתֶּה וְכָל מִשְׁרֵת עֲבָבִים לֹא יִשְׁתֶּה וְעֲבָבִים לַחִים וְיִבְשִׁים לֹא יֵאָכֵל".

וכל היוצא מן הגפן מצטרפין זה עם זה לשיעור כזית, כגון אם אכל כזית אחד מענבים לחים ויבשים וחרצנים זוגים, הרי הוא לוקה למרות שלא אכל כזית ממין אחד אלא הכזית מורכב מכמה מינים, לפי שנאמר "כָּל יְמֵי נְזִירוֹ מִכָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן מִחֲרָצִנִים וְעַד זֶג לֹא יֵאָכֵל".

ואין חייב: השיעור של כמות האכילה (מענבים חרצנים זוג) וכן בשתייה הוא כזית. אמנם 'משנה ראשונה' (= משנה קדומה) סוברת שהשיעור הוא רביעית לאכילה ושתייה (רא"ש מובא לקמן לח').

וחייב על היין בפני עצמו וכו': לדעת תנא קמא חייב אפילו כשאכל זגין לבד או חרצנים לבד כשיעור, אבל לדעת רבי אלעזר בן עזריה צריך לאכול דוקא שני חרצנים זוג. רבי אליעזר בן עזריה סובר כרבי יוסי (להלן) ש'זג' הוא קליפת הענב וה'חרצנים' הם הגרעינים.

[יש מפרשים שלדעת רבי אליעזר בן עזריה חייב אפילו אם אכל ענב אחד - שיש בו זג ושני חרצנים כמו שנמצא ברוב הענבים - משום שהוא 'בריה' - תו"ט והגרי"ז].

אלו הן חרצנים: לדעת רבי יהודה 'חרצנים' זה הקליפות של הענבים ו'זג' זה הגרעין של הענב. לדעת רבי יוסי להיפך כ"ל, והוא נותן סימן שה'זג' מלשון 'זוג' של בהמה שהוא החלק החיצוני של הפעמון שבתוכו נמצא ה'ענבל'.

גמרא: מדיוק דברי המשנה שנזיר אסור ב'יוצא מן הגפן' - משמע שב'גפן' עצמן דהיינו בעלים והלולים של עץ הגפן הוא מותר באכילה. ואם כן משנתנו אינה כדעת רבי אליעזר.

איכא דאמרי לה **אסיפא**: מהסיפא של המשנה הם מוכיחים שהיא שלא כדעת רבי אליעזר. אבל מהרישא אין ראייה כי השם 'גפן' כולל גם עלים ולולים (רא"ש).

במאי קמפלגי: מה שורש המחלוקת בין רבנן שסוברים שנזיר מותר בגפן ואסור רק ביוצא מהגפן, לרבי אליעזר שסובר שנזיר אסור בגפן?

המחלוקת היא בצורת הלימוד שלומדים בפסוקים של איסור הענבים לנזיר: האם דורשים את התורה בכל מקום בצורת לימוד של 'כלל ופרט', או בצורת לימוד של 'ריבוי ומיעוט'. נאמר בתורה "**מִיַּיִן וְשֶׁכֶר יִזִּיר חֲמֵץ יַיִן וְחֲמֵץ שֶׁכֶר לֹא יִשְׁתֶּה וְכָל מִשְׁרַת עֵנְבִים לֹא יִשְׁתֶּה וְעֵנְבִים לְחַיִּים וְיִבְשִׁים לֹא יֵאָכֵל: כֹּל יַיִן נְזִיר מִכָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן מִחֲרָצִים וְעַד זֶג לֹא יֵאָכֵל**"

ריבוי ומיעוט: צורת לימוד זאת אומרת שכשהתורה ממעטת '**מִיַּיִן וְשֶׁכֶר יִזִּיר**' - משמע ולא שאר דברים היוצאים מהגפן, אחר כך כשהיא אומרת '**מִכָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן**' - היא באה ל**רבות** את כל מה שיוצא מהגפן כולל העלים והלולים, והיא באה למעט רק 'שבישתא' = זמורות. (כי זהו המיעוט המינימלי ביותר שמשמע במילה 'גפן', מכיון שאנו צריכים למצוא סיבה למעט ולכן אנו ממעטים דבר רחוק מאד. זאת בשונה מ'כלל ופרט' שהפרט הוא פירוש של הכלל, ואם כן שם להיפך אנו צריכים למצוא סיבה לרבות). זו דעת רבי אליעזר [ולדעתו '**מִחֲרָצִים וְעַד זֶג**' נצרך ללמד שאינו חייב עד שיאכל שני חרצנים וזג כדעת רב"ע ולכן אינו דורש ממנו 'מיעוט וריבוי ומיעוט' - תוס'].

כלל ופרט: צורת לימוד זאת אומרת שכשהתורה ממעטת '**מִיַּיִן וְשֶׁכֶר יִזִּיר**' משמע ולא שאר דברים היוצאים מהגפן, ואחר כך מרבה '**מִכָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן**', ואחר כך ממעטת שוב '**מִחֲרָצִים וְעַד זֶג**' - זהו פרט וכלל ופרט (כעין כלל ופרט וכלל). בכזה ממקרה הפרט הוא פירוש של הכלל, ובעיקרון אין אפשרות לדמות לפרט דברים נוספים, אבל מכיון שהתורה שוב חוזרת וכוללת היא באה לרבות רק דברים הדומים

לפרט דהיינו 'פרי' ו'פסולת פרי'. ולכן מ'פרי' אנו מרבים בוסר, ומ'פסולת פרי' ענבים שהתליעו, אבל לא עלים ולולבים.

אי מה הפרט מפורש וכו': הגמרא מבארת את צורת הלימוד של כלל ופרט וכלל (רא"ש):

כלומר מדוע אתה מרבה 'כעין' הפרט ולא בדיוק כמו הפרט דהיינו רק פרי גמור? והתשובה לכך: אם כן הכלל לא מרבה לך כלום, כי כבר כתוב מפורש ענבים לחים ויבשים וכן יין וחומץ – אלא בהכרח שהכלל בא לרבות בוסר וענבים שהתליעו (שהוא 'כלשון הראשון' שאמרנו בתחילה דהיינו בוסר וענבים שהתליעו ולא 'כלשון האחרון' בקושיא פרי גמור).

ומאחר שסופינו: הגמרא משיכה לבאר: מכיון שלאחר הפרט ('מִיַּין וְשֶׁכֶר יָדִיר') הגיע הכלל ('מִכֹּל אֶשֶׁר יַעֲשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן') וריבה מה שכעין הפרט, מדוע לאחר מכן שוב פירטה התורה ('מִתְרַצְּנִים וְעֵד זָג') והרי כבר למדנו זאת מהפרט וכלל? והתשובה היא: ללמד שדוקא כאשר יש שוב 'פרט' אנו אומרים ש'הכלל' מרבה רק כעין 'הפרט' ולא עלים ולולבים, אבל אם היה רק 'פרט וכלל' היינו מרבים את הכל כולל עלים ולולבים.

הגמרא חוזרת לבאר את הלימוד הנ"ל:

אמר מר.. פרי ופסולת פרי: מהו 'הפרי' המדובר בפסוק? זהו ענבים שנאמר 'וְעֵנְבִים לְחִים וְיִבְשִׁים לֹא יֵאָכְל', מהו 'פסולת פרי' שנאמר בפסוק? זהו חומץ שנאמר 'חֹמֶץ יַיִן וְחֹמֶץ שֶׁכֶר לֹא יִשְׁתָּה'. ואנו מרבים מהם 'גוהרקי' = בוסר, ו'עינבי דכדום' = ענבים שהתליעו כנ"ל.

ועד זג: מילים אלו בפסוק מה באו ללמד? והתשובה היא 'ענבים שבין הביניים' כלומר ענבים קטנים שעומדים בין ענבים גדולים שאינם רואים פני השמש ולכן אינם מתבשלים ואינם ראויים לאכילה - גם הם אסורים באכילה.

אמר מר: הגמרא חוזרת לברייתא הנ"ל ומקשה ממנה על רבי אלעזר בן עזריה (בעמוד הבא).